Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 17ης Μαρτίου 2016*

«Προδικαστική παραπομπή — Οδηγία 2004/38/ΕΚ — Απόφαση περί ανακλήσεως άδειας διαμονής — Αρχή του σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας — Δικαίωμα ακροάσεως — Διαδικαστική αυτονομία των κρατών μελών — Παραδεκτό των λόγων αναιρέσεως — Λόγος δημοσίας τάξεως»

Στην υπόθεση C-161/15,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Conseil d'État (Βέλγιο) με απόφαση της 19ης Μαρτίου 2015, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 9 Απριλίου 2015, στο πλαίσιο της δίκης

Abdelhafid Bensada Benallal

κατά

État belge,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους R. Silva de Lapuerta (εισηγήτρια), πρόεδρο τμήματος, A. Arabadjiev, C. G. Fernlund, S. Rodin και E. Regan, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Mengozzi

γραμματέας: V. Tourrès, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 19ης Νοεμβρίου 2015,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— ο Bensada Benallal, εκπροσωπούμενος από τους R.-M. Sukennik και R. Fonteyn, avocats,

— η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον S. Vanrie καθώς και από τις L. Van den Broeck και C. Pochet, επικουρούμενους από τους S. Cornelis, P. Lejeune και D. Matray, avocats,

— η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους G. de Bergues, D. Colas και F.-X. Bréchot,

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον R. Troosters και την C. Tufvesson,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 13ης Ιανουαρίου 2016,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία της γενικής αρχής του δικαίου της Ένωσης περί σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας.

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του A. Bensada Benallal και του État belge (Βελγικού Δημοσίου) με αντικείμενο προσφυγή για την ακύρωση αποφάσεως με την οποία ανακλήθηκε η χορηγηθείσα στον A. Bensada Benallal άδεια διαμονής στη βελγική επικράτεια και διατάχθηκε ο τελευταίος να εγκαταλείψει την εν λόγω επικράτεια.

Το νομικό πλαίσιο

3 Το άρθρο 27 της οδηγίας 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ (ΕΕ L 158, σ. 77), προβλέπει τα ακόλουθα:

«1. Με την επιφύλαξη των διατάξεων του παρόντος κεφαλαίου, τα κράτη μέλη μπορούν να επιβάλλουν περιορισμούς στην ελευθερία κυκλοφορίας και διαμονής των πολιτών της Ένωσης και των μελών της οικογένειάς τους, ανεξαρτήτως ιθαγένειας, για λόγους δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας ή δημόσιας υγείας. Δεν μπορεί να γίνεται επίκληση των λόγων αυτών για την εξυπηρέτηση οικονομικών σκοπών.

2. Κάθε μέτρο που λαμβάνεται για λόγους δημόσιας τάξης ή δημόσιας ασφάλειας πρέπει να τηρεί την αρχή της αναλογικότητας και να θεμελιώνεται αποκλειστικά στην προσωπική συμπεριφορά του αφορώμενου ατόμου. Προηγούμενες ποινικές καταδίκες δεν αποτελούν αφ'εαυτών λόγους για τη λήψη τέτοιων μέτρων.

Η προσωπική συμπεριφορά του αφορώμενου ατόμου πρέπει να συνιστά πραγματική, ενεστώσα και αρκούντως σοβαρή απειλή, στρεφόμενη κατά θεμελιώδους συμφέροντος της κοινωνίας. Αιτιολογίες που δεν συνδέονται με τα στοιχεία της υπόθεσης ή στηρίζονται σε εκτιμήσεις γενικής πρόληψης δεν γίνονται αποδεκτές.

3. Για να εξακριβώσει κατά πόσον ο ενδιαφερόμενος συνιστά απειλή για τη δημόσια τάξη ή τη δημόσια ασφάλεια, κατά τη χορήγηση βεβαίωσης εγγραφής ή, αν δεν υπάρχει σύστημα εγγραφής, το αργότερο εντός τριών μηνών από την ημερομηνία άφιξης του ενδιαφερομένου στην επικράτειά του ή από την ημερομηνία γνωστοποίησης της παρουσίας του ενδιαφερόμενου στην επικράτειά του, κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 5 παράγραφος 5 ή κατά την έκδοση του δελτίου διαμονής, το κράτος μέλος υποδοχής μπορεί, εφόσον το κρίνει απαραίτητο, να ζητεί από το κράτος μέλος καταγωγής και, ενδεχομένως, από άλλα κράτη μέλη, να παρέχουν πληροφορίες για το ποινικό μητρώο του ενδιαφερομένου. Η έρευνα αυτή δεν μπορεί να έχει συστηματικό χαρακτήρα. Το κράτος μέλος από το οποίο ζητούνται τα στοιχεία πρέπει να απαντά εντός διμήνου.

4. Το κράτος μέλος που εξέδωσε το διαβατήριο ή το δελτίο ταυτότητας επιτρέπει στον κάτοχο του εγγράφου ο οποίος έχει απελαθεί από άλλο κράτος μέλος για λόγους δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας ή δημόσιας υγείας να εισέλθει εκ νέου στο έδαφός του, χωρίς διατυπώσεις, έστω και αν η ισχύς του εγγράφου έχει λήξει ή αμφισβητείται η ιθαγένεια του κατόχου.»

4 Το άρθρο 28 της οδηγίας αυτής ορίζει τα εξής:

«1. Πριν λάβει απόφαση απέλασης για λόγους δημόσιας τάξης ή δημόσιας ασφάλειας, το κράτος μέλος υποδοχής λαμβάνει υπόψη εκτιμήσεις όπως η διάρκεια παραμονής του αφορώμενου ατόμου στην επικράτειά του, η ηλικία, η κατάσταση της υγείας του, η οικογενειακή και οικονομική του κατάσταση, η κοινωνική και πολιτιστική ενσωμάτωσή του στο κράτος μέλος υποδοχής και το εύρος των δεσμών του με τη χώρα καταγωγής.

2. Το κράτος μέλος υποδοχής δεν μπορεί να λαμβάνει απόφαση απέλασης πολίτη της Ένωσης ή μέλους της οικογένειάς του, ανεξαρτήτως ιθαγένειας, που έχει αποκτήσει δικαίωμα μόνιμης διαμονής στην επικράτειά του, παρά μόνο για σοβαρούς λόγους δημόσιας τάξης ή δημόσιας ασφάλειας.

3. Δεν μπορεί να λαμβάνεται απόφαση απέλασης πολίτη της Ένωσης, εκτός αν η απόφαση απέλασης βασίζεται σε επιτακτικούς λόγους δημόσιας ασφάλειας, κατά τα οριζόμενα από τα κράτη μέλη, εφόσον τα πρόσωπα αυτά:

α) έχουν διαμείνει κατά τα προηγούμενα δέκα έτη στο κράτος μέλος υποδοχής, ή

β) είναι ανήλικοι, εκτός εάν η απέλαση είναι απαραίτητη για το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, όπως προβλέπεται στη σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού, της 20ής Νοεμβρίου 1989.»

5 Το άρθρο 30 της εν λόγω οδηγίας έχει ως εξής:

«1. Κάθε απόφαση που λαμβάνεται δυνάμει του άρθρου 27 παράγραφος 1 πρέπει να κοινοποιείται εγγράφως στους ενδιαφερόμενους κατά τρόπο που να τους επιτρέπει να κατανοήσουν το περιεχόμενο και τις συνέπειες της απόφασης.

2. Οι ενδιαφερόμενοι ενημερώνονται, επακριβώς και πλήρως, για τους λόγους δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας ή δημόσιας υγείας επί των οποίων στηρίζεται η ληφθείσα στην περίπτωσή τους απόφαση, εκτός αν αυτό αντιτίθεται στα συμφέροντα της ασφάλειας του κράτους.

3. Η κοινοποίηση περιέχει μνεία του δικαστηρίου ή της διοικητικής αρχής ενώπιον του οποίου ο ενδιαφερόμενος μπορεί να ασκήσει προσφυγή, την προθεσμία της προσφυγής καθώς και, ενδεχομένως, την προθεσμία που τάσσεται στον ενδιαφερόμενο να εγκαταλείψει την επικράτεια του κράτους μέλους. Με εξαίρεση τις δεόντως αιτιολογημένες περιπτώσεις κατεπείγοντος, η τασσόμενη προθεσμία για την εγκατάλειψη της επικράτειας δεν μπορεί να είναι μικρότερη του ενός μηνός από την ημερομηνία της κοινοποίησης.»

6 Το άρθρο 31 της ίδιας οδηγίας έχει ως εξής:

«1. Οι ενδιαφερόμενοι έχουν πρόσβαση σε δικαστικές και, ενδεχομένως, διοικητικές διαδικασίες προσφυγών στο κράτος μέλος υποδοχής, προκειμένου να προσβάλλουν ή να ζητήσουν την αναθεώρηση απόφασης η οποία έχει ληφθεί εις βάρος τους για λόγους δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας ή δημόσιας υγείας.

2. Όταν η αίτηση προσφυγής ή η αίτηση δικαστικής αναθεώρησης κατά της απόφασης απέλασης συνοδεύεται από αίτηση ασφαλιστικών μέτρων για την αναστολή της εκτέλεσής της, η σωματική απομάκρυνση του ενδιαφερομένου από την επικράτεια δεν μπορεί να διενεργείται προτού ληφθεί απόφαση επί των ασφαλιστικών μέτρων, εκτός εάν:

— η απόφαση απέλασης βασίζεται σε προηγούμενη δικαστική απόφαση, ή

— τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα είχαν ήδη πρόσβαση σε δικαστική αναθεώρηση, ή

— η απόφαση απέλασης βασίζεται σε επιτακτικούς λόγους δημόσιας ασφάλειας σύμφωνα με το άρθρο 28 παράγραφος 3.

3. Οι διαδικασίες προσφυγών επιτρέπουν τον έλεγχο της νομιμότητας της απόφασης καθώς και των γεγονότων και των περιστάσεων επί των οποίων βασίζεται το προτεινόμενο μέτρο. Εξασφαλίζουν επίσης ότι η απόφαση δεν είναι δυσανάλογη, ιδίως σε σχέση με τις απαιτήσεις που καθορίζονται στο άρθρο 28.

4. Τα κράτη μέλη μπορούν να απαγορεύσουν την είσοδο του ενδιαφερομένου στην επικράτειά τους κατά τη διάρκεια της διαδικασίας προσφυγής, αλλά δεν μπορούν να του απαγορεύσουν να υπερασπισθεί τον εαυτό του κατά τη δίκη, αυτοπροσώπως, εκτός αν η εμφάνισή του μπορεί να προκαλέσει σοβαρή διατάραξη της δημόσιας τάξης ή δημόσιας ασφάλειας ή αν η προσφυγή ή δικαστική αναθεώρηση αφορά άρνηση εισόδου στην επικράτεια.»

7 Κατά το άρθρο 35 της οδηγίας 2004/38:

«Τα κράτη μέλη μπορούν να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να αρνούνται, να τερματίζουν ή να ανακαλούν οποιοδήποτε δικαίωμα αναγνωριζόμενο από την παρούσα οδηγία, σε περίπτωση κατάχρησης δικαιώματος ή απάτης, όπως π.χ. σε περίπτωση εικονικού γάμου. Τα εν λόγω μέτρα πρέπει να είναι αναλογικά και να υπόκεινται στις διαδικαστικές εγγυήσεις που προβλέπονται στα άρθρα 30 και 31.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

8 Ο A. Bensada Benallal, ισπανικής υπηκοότητας, αφίχθη στο Βέλγιο στις 24 Μαΐου 2012. Κατόπιν αιτήσεως που υπέβαλε στις 31 Μαΐου 2012, έλαβε, με απόφαση της 24ης Σεπτεμβρίου 2012, άδεια διαμονής στο κράτος μέλος αυτό ως μισθωτός εργαζόμενος.

9 Στις 26 Σεπτεμβρίου 2013, το État belge ανακάλεσε, μέσω της Υπηρεσίας αλλοδαπών (Office des étrangers), την άδεια διαμονής του A. Bensada Benallal και τον διέταξε να εγκαταλείψει τη βελγική επικράτεια. Στην απόφαση αυτή παρατίθενται, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«Καταδεικνύεται ότι ο ενδιαφερόμενος έκανε χρήση ψευδών στοιχείων τα οποία ήταν καθοριστικά για την αναγνώριση, εκ μέρους της δημοτικής αρχής της Berchem-Sainte-Agathe [(Βέλγιο)], του δικαιώματος διαμονής του. Πράγματι, [αποφασίσθηκε] η μη [υπαγωγή] στο γενικό καθεστώς κοινωνικής ασφαλίσεως εργαζομένων με σύμβαση εξαρτημένης εργασίας για το σύνολο των προσώπων που είχαν δηλωθεί από την εταιρία […]: “Πολλά στοιχεία, συγκεκριμένα και συγκλίνοντα, αποδεικνύουν επαρκώς κατά νόμο τη μη απασχόληση των μισθωτών της [εν λόγω] εταιρίας [...] και κατά συνέπεια, τη μη ύπαρξη συμβάσεως εργασίας μεταξύ της εν λόγω εταιρίας και των δηλωθέντων […] προσώπων”.»

10 Στις 2 Ιανουαρίου 2014, ο A. Bensada Benallal άσκησε προσφυγή ακυρώσεως ενώπιον του Conseil du contentieux des étrangers (δικαστήριο αλλοδαπών) κατά της ως άνω αποφάσεως.

11 Προς στήριξη της προσφυγής του, ο A. Bensada Benallal προέβαλε ένα μόνο λόγο ακυρώσεως ο οποίος αντλούνταν, μεταξύ άλλων, από παράβαση νομοθετικής διατάξεως σχετικά με την τυπική αιτιολογία των διοικητικών πράξεων, από παραβίαση της αρχής της χρηστής διοικήσεως, της αρχής της ασφάλειας δικαίου, της αρχής της αναλογικότητας, των αρχών της συνέσεως και της σχολαστικότητας, της αρχής της επιμελούς διαχειρίσεως, της αρχής κατά την οποία η Διοίκηση υποχρεούται να αποφαίνεται λαμβάνοντας υπόψη όλα τα στοιχεία της υποθέσεως, καθώς και από παράβαση του άρθρου 35 της οδηγίας 2004/38.

12 Στην επιχειρηματολογία που ανέπτυξε προς διευκρίνιση του ως άνω λόγου ακυρώσεως, ο A. Bensada Benallal προέβαλε, μεταξύ άλλων, ότι η απόφαση της Υπηρεσίας Αλλοδαπών ήταν πλημμελώς αιτιολογημένη. Υποστήριξε, συναφώς, ότι η έκθεση στην οποία η υπηρεσία στήριξε την απόφασή της δεν είχε επισυναφθεί στην εν λόγω απόφαση, ούτε παρατέθηκε κατ' ουσίαν σε αυτή ούτε διαβιβάσθηκε στον A. Bensada Benallal πριν από την κοινοποίηση της αποφάσεως, με αποτέλεσμα ο νυν αναιρεσείων να μην είναι σε θέση να κατανοήσει τους λόγους της εις βάρος του ληφθείσας αποφάσεως.

13 Η προσφυγή αυτή απορρίφθηκε με απόφαση του Conseil du contentieux des étrangers της 30ής Απριλίου 2014. Στην απόφαση αυτή, το τελευταίο ανέφερε, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«Σε κάθε περίπτωση, το Conseil [du contentieux des étrangers] διαπιστώνει ότι μεσολάβησε περίπου ένα έτος από την ημερομηνία που ο [A. Bensada Benallal] κατέθεσε τη σύμβαση εργασίας του με την εταιρία [...] μέχρι την έκθεση [....] συνεπεία της οποίας εκδόθηκε η προσβαλλόμενη απόφαση και, κατά το διάστημα αυτό, ο [A. Bensada Benallal] δεν προσκόμισε ούτε γνωστοποίησε κάποιο στοιχείο στην [Υπηρεσία Αλλοδαπών] σε σχέση με τα προβλήματα που αναφέρει στην προσφυγή και τα οποία φέρεται ότι αντιμετώπισε στο πλαίσιο της συμβάσεως εργασίας του με την εν λόγω εταιρία.

Ωστόσο, εάν ο [A. Bensada Benallal] θεωρούσε ότι μπορούσε να προβάλει στοιχεία ικανά να εμποδίσουν την ανάκληση του τίτλου διαμονής του, εναπόκειτο σε αυτόν να τα γνωστοποιήσει στην [Υπηρεσία Αλλοδαπών], και δεν εναπόκειται [στην τελευταία] να καλέσει τον [A. Bensada Benallal] να υποβάλει τις σχετικές του παρατηρήσεις. Πράγματι, το Conseil υπενθυμίζει ότι εναπόκειται στον προσφεύγοντα να αποδείξει ότι πληροί τις προϋποθέσεις τις σχετικές με το δικαίωμα που διεκδικεί και με τη διατήρηση του εν λόγω δικαιώματος. Στο μέτρο που ο [A. Bensada Benallal] υπέβαλε αίτηση χορήγησης πιστοποιητικού εγγραφής στο Βέλγιο ως εργαζόμενος με σύμβαση εξαρτημένης εργασίας, μπορούσε/όφειλε εύλογα να αναμένει ότι η μη εκτέλεση της συμβάσεως εργασίας του (ακόμη και χωρίς υπαιτιότητά του) θα είχε συνέπειες ως προς το δικαίωμα διαμονής του και να γνωρίζει ότι ήταν απαραίτητο να γνωστοποιήσει αυτοβούλως τα στοιχεία αυτά [στην Υπηρεσία Αλλοδαπών], και όχι αφότου έλαβε γνώση του διοικητικού φακέλου.

Όσον αφορά την περίσταση ότι ο [A. Bensada Benallal] "δεν έλαβε καμία συστημένη επιστολή όπως αναφέρεται στην έρευνα και ότι έτσι δεν είχε τη δυνατότητα να ακουστεί", τούτη δεν αναιρεί την ανωτέρω διαπίστωση καθόσον η μομφή του [A. Bensada Benallal] αφορά την ακρόασή του από τον επιθεωρητή κοινωνικής ασφαλίσεως [...] (ακρόαση η οποία άλλωστε δεν στηρίζεται μόνο σε δηλώσεις αλλά και σε αντικειμενικές διαπιστώσεις, καμία εκ των οποίων δεν αμφισβητείται από τον [A. Bensada Benallal]) και δεν αφορά άμεσα την προσβαλλόμενη απόφαση.»

14 Ο A. Bensada Benallal άσκησε αίτηση αναιρέσεως κατά της ως άνω αποφάσεως του Conseil du contentieux des étrangers ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, του Conseil d'État (Συμβούλιο Επικρατείας). Η αίτηση αυτή περιέχει, ειδικότερα, έναν λόγο αναιρέσεως στο πλαίσιο του οποίου ο A. Bensada Benallal υποστηρίζει ότι η διοικητική αρχή, τουτέστιν η Υπηρεσία Αλλοδαπών, έπρεπε να έχει προβεί σε ακρόασή του πριν από την έκδοση της αποφάσεως της 26ης Σεπτεμβρίου 2013. Διατείνεται, επίσης, ότι το Conseil du contentieux des étrangers έπρεπε να έχει λάβει υπόψη το ότι η διοικητική διαδικασία θα είχε ενδεχομένως καταλήξει σε διαφορετικό αποτέλεσμα, εάν του είχε δοθεί η δυνατότητα να προβάλει καλύτερα τα μέσα άμυνάς του. Προς στήριξη του ανωτέρω λόγου αναιρέσεως, ο A. Bensada Benallal προβάλλει όχι μόνον, αφενός, παραβίαση των γενικών αρχών του βελγικού δικαίου περί σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας και της κατ' αντιπαράθεση συζητήσεως καθώς και, αφετέρου, προσβολή του δικαιώματος ακροάσεως («audi alteram partem»), αλλά επίσης παράβαση των άρθρων 41 και 51 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).

15 Το État belge προβάλλει ότι ο ανωτέρω λόγος αναιρέσεως είναι απαράδεκτος, καθόσον προβλήθηκε για πρώτη φορά ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου στο στάδιο της κατ' αναίρεση διαδικασίας και δεν αντλείται από παράβαση διάταξης δημοσίας τάξεως. Προβάλλει, επιπλέον, ότι ο αναιρεσείων δεν

διευκρινίζει σε τι συνίσταται η παράβαση του άρθρου 51 του Χάρτη, ούτε παρουσιάζει οιοδήποτε στοιχείο από το οποίο να μπορεί να εκτιμηθεί κατά πόσον η διοικητική διαδικασία θα είχε ενδεχομένως καταλήξει σε διαφορετικό αποτέλεσμα, εάν είχε ακουσθεί πριν από την έκδοση της επίμαχης διοικητικής αποφάσεως.

16 Επί της ουσίας, το État belge υποστηρίζει ότι το δικαίωμα ακροάσεως του άρθρου 41 του Χάρτη δεν επιβάλλει τη διεξαγωγή συζητήσεως με τον ενδιαφερόμενο επί των περιστάσεων που αυτός προβάλλει. Αρκεί να έχει δοθεί στον ενδιαφερόμενο η δυνατότητα να εκθέσει την άποψή του, όπως συνέβη εν προκειμένω, και όπως άλλωστε προκύπτει και από την απόφαση που εξέδωσε το Conseil du contentieux des étrangers.

17 Ο επιληφθείς της υποθέσεως εισηγητής του αιτούντος δικαστηρίου διαπίστωσε, στην από 16 Οκτωβρίου 2014 γνωμοδότησή του, ότι ο μοναδικός λόγος ακυρώσεως που προβλήθηκε ενώπιον του Conseil du contentieux des étrangers δεν αντλούνταν από παράβαση των άρθρων 41 και 51 του Χάρτη, ούτε από παραβίαση των γενικών αρχών του σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας και της κατ' αντιπαράθεση συζητήσεως, ούτε από προσβολή του δικαιώματος ακροάσεως («audi alteram partem»). Λαμβανομένων υπόψη των σχετικών επιταγών του βελγικού δικονομικού δικαίου, η γνωμοδότηση του εισηγητή καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ο A. Bensada Benallal δεν μπορεί να προβάλει παραδεκτώς, για πρώτη φορά ενώπιον του επιληφθέντος της αιτήσεως αναιρέσεως αιτούντος δικαστηρίου, παράβαση των ανωτέρω διατάξεων και παραβίαση των ανωτέρω γενικών αρχών δικαίου, δεδομένου ότι οι εν λόγω διατάξεις και αρχές δεν άπτονται της δημοσίας τάξεως.

18 Στο υπόμνημα που κατέθεσε κατόπιν της προμνησθείσας γνωμοδοτήσεως, ο A. Bensada Benallal διατείνεται ότι ο λόγος αναιρέσεως που αντλείται από προσβολή θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι δημοσίας τάξεως, στο μέτρο που από το άρθρο 41 του Χάρτη και από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι το δικαίωμα ακροάσεως συνιστά ειδικότερη έκφανση της γενικής αρχής του δικαίου της Ένωσης περί σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας, η μη τήρηση της οποίας εξετάζεται αυτεπαγγέλτως.

19 Το αιτούν δικαστήριο διαπιστώνει ότι, στο μέτρο που αφορά προσβολή του δικαιώματος ακροάσεως που κατοχυρώνεται στο άρθρο 41 του Χάρτη, ο λόγος αναιρέσεως που προβάλλει ο A. Bensada Benallal δεν είχε προβληθεί από αυτόν ενώπιον του Conseil du contentieux des étrangers. Σύμφωνα, ωστόσο, με το βελγικό δίκαιο ένας τέτοιος λόγος μπορεί να προβληθεί παραδεκτώς για πρώτη φορά ενώπιον του αναιρετικού δικαστηρίου μόνον εφόσον είναι δημοσίας τάξεως.

20 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Conseil d'État ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Έχει, στην έννομη τάξη της Ένωσης, η γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης περί σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας, μεταξύ των οποίων και το δικαίωμα ακροάσεως του ενδιαφερομένου από εθνική αρχή πριν την έκδοση από την εν λόγω αρχή οποιασδήποτε αποφάσεως η οποία δύναται να επηρεάσει δυσμενώς τα συμφέροντα αυτού, όπως η απόφαση ανακλήσεως της άδειας διαμονής του, θέση αντίστοιχης σημασίας με αυτή που έχουν οι κανόνες δημοσίας τάξεως του βελγικού δικαίου στο εθνικό δίκαιο, και επιβάλλει η αρχή της ισοδυναμίας να μπορεί ο λόγος που αντλείται από παραβίαση της γενικής αρχής του δικαίου της Ένωσης περί σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας να προβληθεί για πρώτη φορά ενώπιον του Conseil d'État, κατ' αναίρεση, όπως αυτό είναι δυνατό στο εθνικό δίκαιο για τους λόγους δημοσίας τάξεως;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

21 Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί κατά πόσον το δίκαιο της Ένωσης έχει την έννοια ότι, όταν, κατά το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο, ο αντλούμενος από παράβαση του εσωτερικού δικαίου λόγος που προβάλλεται για πρώτη φορά ενώπιον του αναιρετικού δικαστηρίου είναι παραδεκτός μόνον εφόσον συνιστά λόγο δημοσίας τάξεως, τότε πρέπει να κρίνεται

παραδεκτός ο προβαλλόμενος για πρώτη φορά ενώπιον του αναιρετικού δικαστηρίου λόγος που αντλείται από προσβολή του δικαιώματος ακροάσεως, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο δίκαιο της Ένωσης.

22 Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο ανωτέρω ερώτημα, επιβάλλεται καταρχάς η διαπίστωση ότι, όπως προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής, τα πραγματικά περιστατικά από τα οποία ανέκυψε η διαφορά της κύριας δίκης εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης και, ειδικότερα, στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2004/38. Συγκεκριμένα, η εν λόγω οδηγία αφορά, μεταξύ άλλων, τις προϋποθέσεις ασκήσεως του δικαιώματος των πολιτών της Ένωσης να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών, καθώς και τους περιορισμούς του εν λόγω δικαιώματος για λόγους δημοσίας τάξεως, δημόσιας ασφάλειας ή δημόσιας υγείας. Η οδηγία αυτή ισχύει για κάθε πολίτη της Ένωσης ο οποίος μεταβαίνει ή διαμένει σε κράτος μέλος άλλο από εκείνο του οποίου είναι υπήκοος.

23 Καίτοι η εν λόγω οδηγία προβλέπει ορισμένους κανόνες τους οποίους οφείλουν να τηρούν τα κράτη μέλη οσάκις προτίθενται να προβούν σε ενδεχόμενο περιορισμό του δικαιώματος διαμονής ενός πολίτη της Ένωσης, μεταξύ άλλων τους κανόνες των άρθρων 30 και 31, εντούτοις, η προμνησθείσα οδηγία δεν περιέχει διατάξεις ως προς τον τρόπο διεξαγωγής των διοικητικών και δικονομικών διαδικασιών σε σχέση με απόφαση περί ανακλήσεως του τίτλου παραμονής υπηκόου της Ένωσης.

24 Πρέπει συναφώς να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, ελλείψει κανόνων της Ένωσης οι οποίοι να διέπουν ορισμένο ζήτημα, εναπόκειται στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους να τους θεσπίσει, δυνάμει της αρχής της δικονομικής αυτονομίας, υπό τον όρο ωστόσο ότι οι κανόνες αυτοί δεν είναι λιγότερο ευμενείς από τους διέποντες παρόμοιες καταστάσεις που υπόκεινται στο εσωτερικό δίκαιο (αρχή της ισοδυναμίας) και δεν καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που απονέμει το δίκαιο της Ένωσης (αρχή της αποτελεσματικότητας) (απόφαση Eturas κ.λπ., C-74/14, EU:C:2016:42, σκέψη 32 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

25 Εκ των ανωτέρω προκύπτει ότι πρέπει να πληρούνται δυο σωρευτικές προϋποθέσεις, τουτέστιν η τήρηση των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας, ούτως ώστε να μπορεί ένα κράτος μέλος να επικαλεστεί την αρχή της δικονομικής αυτονομίας σε καταστάσεις που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης.

26 Εν προκειμένω, όπως παρατηρεί και το αιτούν δικαστήριο, ο προβαλλόμενος από τον A. Bensada Benallal λόγος αναιρέσεως, ο οποίος αντλείται από προσβολή του δικαιώματος ακροάσεως εκ μέρους της εθνικής αρχής που εξέδωσε την βλαπτική γι' αυτόν απόφαση, όπως αυτός το δικαίωμα κατοχυρώνεται στο δίκαιο της Ένωσης, προσκρούει, όσον αφορά το παραδεκτό του, στους εθνικούς δικονομικούς κανόνες οι οποίοι καθορίζουν τους λόγους εκείνους που μπορούν να προβληθούν για πρώτη φορά στην κατ' αναίρεση δίκη.

27 Όπως προκύπτει από τη σκέψη 24 της παρούσας αποφάσεως, καταρχήν, το δίκαιο της Ένωσης δεν αντιτίθεται στη δυνατότητα των κρατών μελών, σύμφωνα με την αρχή της δικονομικής αυτονομίας, να περιορίζουν ή να εξαρτούν από προϋποθέσεις τους λόγους εκείνους που μπορούν να προβάλλονται στις κατ' αναίρεση διαδικασίες, υπό την επιφύλαξη της τήρησης των αρχών της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας.

28 Όπως υπογράμμισε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 41 και 42 των προτάσεών του, το ζητούμενο στην υπόθεση της κύριας δίκης είναι η τήρηση όχι της αρχής της αποτελεσματικότητας, αλλά αποκλειστικά της αρχής της ισοδυναμίας.

29 Πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η αρχή της ισοδυναμίας προϋποθέτει ότι ο επίμαχος εθνικός κανόνας εφαρμόζεται αδιακρίτως τόσο στις ένδικες προσφυγές που στηρίζονται στα δικαιώματα που οι πολίτες αντλούν από το δίκαιο της Ένωσης, όσο και σε

εκείνες που στηρίζονται σε παράβαση του εσωτερικού δικαίου και έχουν παρεμφερές αντικείμενο και παρεμφερή αιτία (βλ. απόφαση Agrokonsulting-04, C-93/12, EU:C:2013:432, σκέψη 39). Η τήρηση της αρχής αυτής συνεπάγεται, επομένως, την ίση μεταχείριση των ενδίκων προσφυγών που στηρίζονται σε παράβαση του εθνικού δικαίου και των παρεμφερών προσφυγών που στηρίζονται σε παράβαση του δικαίου της Ένωσης (βλ. απόφαση Târșia, C-69/14, EU:C:2015:662, σκέψη 34).

30 Εφαρμοζόμενη σε μια περίπτωση όπως αυτή της κύριας δίκης, η προϋπόθεση σε σχέση με την τήρηση της αρχής της ισοδυναμίας επιτάσσει επομένως ότι, οσάκις οι διατάξεις του εσωτερικού δικαίου περί του τρόπου διεξαγωγής της κατ' αναίρεση διαδικασίας επιβάλλουν στο αναιρετικό δικαστήριο την υποχρέωση να κάνει δεκτό ή να εξετάζει αυτεπαγγέλτως λόγο που αντλείται από παράβαση του εθνικού δικαίου, η ίδια αυτή υποχρέωση πρέπει να ισχύει ωσαύτως όσον αφορά έναν ίδιας φύσεως λόγο που αντλείται από παράβαση του δικαίου της Ένωσης.

31 Κατά συνέπεια, εφόσον ένα κατ' αναίρεση αποφαινόμενο εθνικό δικαστήριο κρίνει ότι ο αντλούμενος από προσβολή του δικαιώματος ακροάσεως λόγος αναιρέσεως μπορεί να εκληφθεί ως λόγος εσωτερικής δημοσίας τάξεως που μπορεί να προβληθεί για πρώτη φορά ενώπιόν του στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς διεπόμενης από το εσωτερικό δίκαιο, η αρχή της ισοδυναμίας επιτάσσει ότι, στο πλαίσιο αντίστοιχης δίκης, μπορεί να προβληθεί επίσης για πρώτη φορά ενώπιον του ίδιου δικαστηρίου, στο στάδιο της κατ' αναίρεση διαδικασίας, ένας παρεμφερής λόγος που αντλείται από παράβαση του δικαίου της Ένωσης.

32 Εν προκειμένω, από την απόφαση περί παραπομπής δεν προκύπτει σαφώς κατά πόσον το δικαίωμα ακροάσεως, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο βελγικό δίκαιο, συνιστά, αυτό καθαυτό, γενική αρχή του βελγικού δικαίου απορρέουσα από την εσωτερική δημόσια τάξη του εν λόγω κράτους μέλους. Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει επ' αυτού ότι κανόνες δημοσίας τάξεως είναι όσοι έχουν θεμελιώδη σημασία στη βελγική έννομη τάξη, όπως οι κανόνες οι σχετικοί με την αρμοδιότητα των διοικητικών αρχών, την αρμοδιότητα των δικαστηρίων, τον σεβασμό των δικαιωμάτων άμυνας ή ακόμη όσοι άπτονται άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων.

33 Στο πλαίσιο αυτό, προκειμένου να δοθεί στο αιτούν δικαστήριο η δυνατότητα να καθορίσει εάν ο λόγος που αντλείται από προσβολή του δικαιώματος ακροάσεως του δικαίου της Ένωσης είναι ίδιας φύσεως με εκείνον που αντλείται από προσβολή τέτοιου δικαιώματος στην βελγική έννομη τάξη, πρέπει να υπομνησθεί ότι, όπως έκρινε το Δικαστήριο στην απόφαση Ισπανία κατά Επιτροπής (C-287/02, EU:C:2005:368, σκέψη 37 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), ο σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας σε κάθε διαδικασία που κινείται κατά προσώπου και μπορεί να καταλήξει σε έκδοση βλαπτικής πράξεως συνιστά θεμελιώδη αρχή του δικαίου της Ένωσης, η οποία πρέπει να διασφαλίζεται ακόμη και ελλείψει οποιασδήποτε ρυθμίσεως σχετικά με την εν λόγω διαδικασία. Η αρχή αυτή επιτάσσει να παρέχεται στους αποδέκτες αποφάσεων οι οποίες επηρεάζουν αισθητά τα συμφέροντά τους η δυνατότητα να γνωστοποιήσουν λυσιτελώς την άποψή τους.

34 Απόκειται στο εκάστοτε αρμόδιο εθνικό δικαστήριο να εξετάζει κατά πόσον η σχετική με την αρχή ισοδυναμίας προϋπόθεση πληρούται στην υπόθεση της οποίας έχει επιληφθεί. Όσον αφορά ειδικότερα την υπόθεση της κύριας δίκης, απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να κρίνει κατά πόσον το δικαίωμα ακροάσεως, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο εσωτερικό δίκαιο, πληροί τους απαιτούμενους από το εθνικό δίκαιο όρους ώστε να χαρακτηρισθεί λόγος δημόσιας τάξεως.

35 Ως εκ τούτου, στο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το δίκαιο της Ένωσης έχει την έννοια ότι, όταν, κατά το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο, ο αντλούμενος από παράβαση του εσωτερικού δικαίου λόγος που προβάλλεται για πρώτη φορά ενώπιον του αναιρετικού δικαστηρίου είναι παραδεκτός μόνον εφόσον συνιστά λόγο δημοσίας τάξεως, πρέπει ομοίως να κρίνεται παραδεκτός ο προβαλλόμενος για πρώτη φορά ενώπιον του ίδιου δικαστηρίου λόγος που αντλείται από προσβολή του δικαιώματος ακροάσεως, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο δίκαιο της Ένωσης, εφόσον το εν λόγω

δικαίωμα, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο εσωτερικό δίκαιο, πληροί τους απαιτούμενους από το εσωτερικό δίκαιο όρους ώστε να χαρακτηρισθεί λόγος δημοσίας τάξεως, κάτι που απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να κρίνει.

Επί των δικαστικών εξόδων

36 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαίνεται:

Το δίκαιο της Ένωσης έχει την έννοια ότι, όταν, κατά το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο, ο αντλούμενος από παράβαση του εσωτερικού δικαίου λόγος που προβάλλεται για πρώτη φορά ενώπιον αναιρετικού δικαστηρίου είναι παραδεκτός μόνον εφόσον συνιστά λόγο δημοσίας τάξεως, πρέπει ομοίως να κρίνεται παραδεκτός ο προβαλλόμενος για πρώτη φορά ενώπιον του ίδιου δικαστηρίου λόγος που αντλείται από προσβολή του δικαιώματος ακροάσεως όπως αυτό κατοχυρώνεται στο δίκαιο της Ένωσης, εφόσον το εν λόγω δικαίωμα, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο εσωτερικό δίκαιο, πληροί τους απαιτούμενους από το εσωτερικό δίκαιο όρους ώστε να χαρακτηρισθεί λόγος δημοσίας τάξεως, κάτι που απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να κρίνει.

(υπογραφές)